

ANDTS på agendan

Förebyggande arbete för unga

Beslutsunderlag för kommuner, skolor och socialtjänst

1 juli 2025 höjde kraven på tidig handling

- **Ny socialtjänstlag:** Socialtjänstlag (2025:400) gör förebyggande, lätt tillgängligt och kunskapsbaserat arbete tydligare. Särskilt ansvar för prevention bland barn och unga.
- **Ny lustgaslag:** Försäljning till personer under 18 år är förbjuden, liksom vid misstanke om berusningsbruk.
- **Nya skolsäkerhetsregler:** Rektor ska polisanmäla misstänkta brott i skolans verksamhet, vilket inte ersätter orosanmälan.

Huvudbudskap: När reglerna ändras behöver handlingskompetensen följa med – samtidigt i skola, elevhälsa, fritidsverksamhet och socialtjänst.

Ungas riskmiljöer flyttar – och blandas

- **En fjärdedel** av eleverna i årskurs 9 uppgav 2025 att de hade använt tobaks- eller nikotinprodukter före 14 års ålder; vejps var vanligast.
- Bland pojkar uppgav **28,7 procent i årskurs 9** och **40 procent i gymnasiets år 2** spel om pengar under det senaste året.
- Nya nikotinprodukter, digitala köpvägar, gaming, betting och sociala medier gör tidiga signaler svårare att tolka var för sig.

Huvudbudskap: Personalen behöver se mönster över flera arenor – inte vänta på ett tydligt ”bevis”.

Källor: CAN:s nationella skolundersökning 2025 och Folkhälsomyndigheten.

Gemensam kompetens förkortar vägen från signal till stöd

1

Upptäck

Förändringar, riskmönster och skyddsfaktorer.

2

Samtala

Tidigt, professionellt och utan att stigmatisera.

3

Agera

Enligt roll, lag och lokal rutin.

4

Följ upp

Tillsammans så att ingen ung person faller mellan ansvar.

Direkt verksamhetsnytta

- Ett gemensamt språk minskar glapp mellan professioner.
- Tidiga insatser blir lättare att starta innan problemen växer.
- Lokala riktlinjer blir användbara i verkliga möten.

Fyra moduler bygger en komplett handlingskedja

Modul	Innehåll	Omfattning
1	Grunderna i ANDTS, ungas sårbarhet och skyddsfaktorer	42 slides · cirka 11 min
2	Substanser och trender – från nikotin och lustgas till narkotika och dopning	42 slides · cirka 13 min
3	Spel om pengar, gaming och digitala riskmiljöer	42 slides · cirka 14 min
4	Tidig upptäckt, samtal och samverkan i praktiken	42 slides · cirka 14 min

Totalt: 168 slides och cirka 51 minuters berättat innehåll. Modulerna kan genomföras stegvis och kopplas till lokala rutiner och kunskapstest.

Modul 1 ger språk för risk och skydd

- Förklarar **ungdomshjärnans mognad**, belöningssystem och sårbarhet utan att moralisera.
- Skiljer mellan **universell, selektiv och indikerad prevention**.
- Visar hur relationer, skolnärvaro, meningsfull fritid och trygga vuxna kan stärka skyddet.

Efter modulen:

Deltagaren kan resonera om risk och skydd med samma begrepp som kollegor i andra verksamheter.

Modul 2 gör nya produkter synliga

- Samlar **nikotinprodukter, e-cigarett, lustgas, narkotika och dopning** i en gemensam kunskapsbild.
- Kopplar produkter till hälsorisker, möjliga signaler och ungas vardagsmiljöer.
- Synliggör hur digitala köpvägar och nya produktformat förändrar tillgängligheten.

Efter modulen:

Deltagaren går från osäkerhet inför en okänd produkt till ett lugnt och genomtänkt nästa steg.

Modul 3 fångar spelens gråzoner

- Skiljer **spel om pengar** från gaming och visar var mekanismerna kan överlappa.
- Uppmärksammar signaler i **tid, sömn, ekonomi, skolresultat, relationer och hemlighållande**.
- Förklarar belöningssystemer, digital marknadsföring och varför tidiga samtal behövs.

Efter modulen:

Spelproblem blir en självklar del av det förebyggande arbetet – inte ett sidospår.

Modul 4 tränar den avgörande övergången

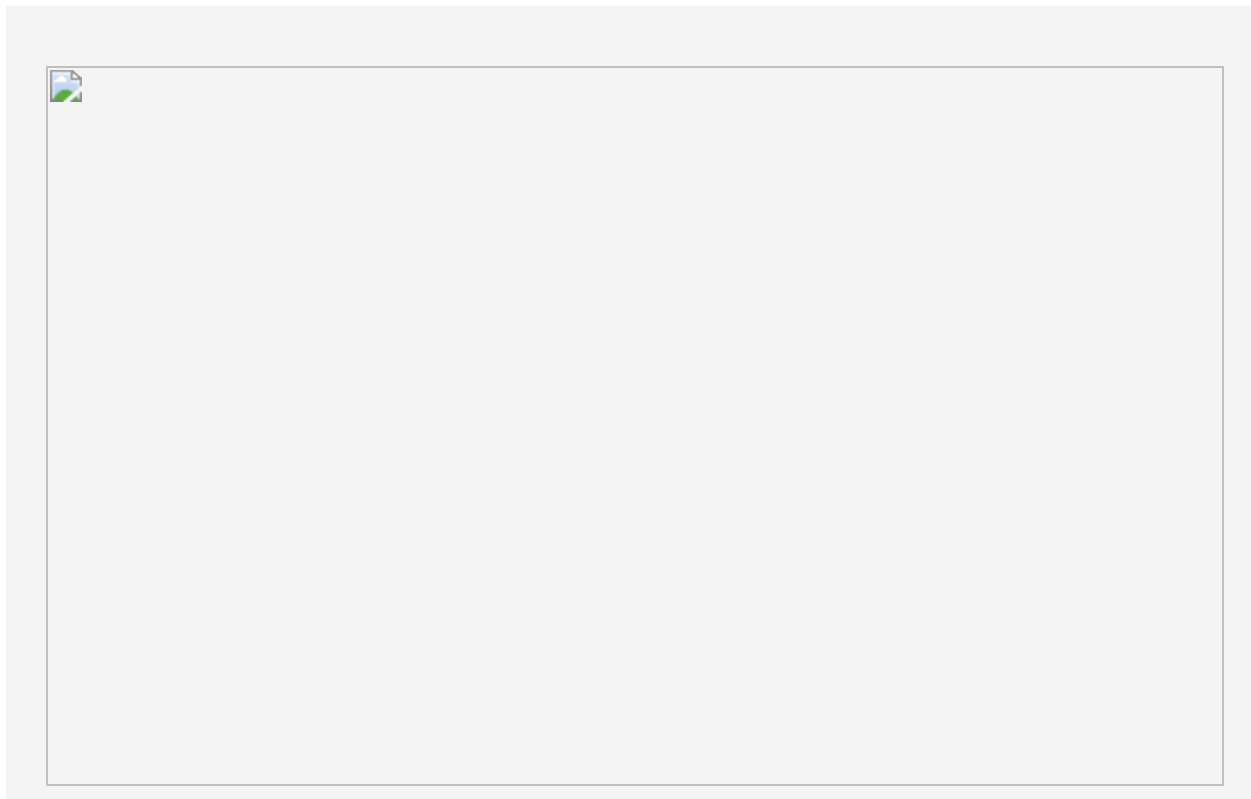
- Går från oro till **strukturerat och tryggt samtal**.
- Visar hur observationer dokumenteras och hur **orosanmälan enligt 19 kap. 1 § socialtjänstlagen (2025:400)** används när ett barn misstänks fara illa.
- Tydliggör samverkan mellan skola, elevhälsa, socialtjänst och polis utan att blanda ihop professionernas ansvar.

Efter modulen:

Deltagaren kan agera lugnt, rättssäkert och samordnat – med barnets bästa i centrum.

SCORM-spelaren gör innehållet lätt att använda

1. **Kursbild** som sätter situationen i sitt sammanhang.
2. **Rubrik och underpunkter** som gör kärnan lätt att överblicka.
3. **Spela/pausa och tidsvisning** för egen takt.
4. **Transkript** för repetition, tillgänglighet och stöd i störningskänsliga miljöer.
5. **Bakåt och framåt** för enkel navigation.
6. **Progress** som visar var deltagaren befinner sig.

Huvudbudskap:

Gränssnittet ger ett koncentrerat lärmoment – bild, kärntext och berättelse i samma vy.

K3 gör kunskapen möjlig att följa upp

- Tilldela modulerna till valda roller, arbetslag eller verksamheter.
- Följ genomförande och skapa en gemensam bild av kompetensläget.
- Kombinera kursen med **Klick Datas kunskapstester i K3 för en oberoende verifierbar certifiering.**
- Använd resultatet som underlag i verksamhetens systematiska kvalitetsarbete.

Kursen är perfekt i kombination med Klick Datas kunskapstester i K3 som ger en oberoende verifierbar certifiering. De fyra separata SCORM 1.2-paketen kan även importeras och startas i ett SCORM-kompatibelt LMS.

Verksamhetsnyttan syns i vardagen

Tidigare upptäckt

Fler signaler kan fångas innan frånvaro, ohälsa eller problem eskalerar.

Likvärdigt bemötande

Färre bedömningar blir beroende av en enskild medarbetares erfarenhet.

Tydligare samverkan

Roller, kontaktvägar och överlämningar blir lättare att använda.

Spårbar kompetens

Chefer kan följa genomförande och planera riktad förstärkning.

Kursen gör lokal policy handlingsbar i de möten där den verkligen behövs.

Prevention kan skydda både människor och resurser

Alkohol

103 mdkr

Beräknad samhällskostnad (2017)

Narkotika

44,1 mdkr

Beräknad samhällskostnad (2020)

Rökning

31,5 mdkr

Beräknad samhällskostnad (2015)

Spelproblem

**9–11,5
mdkr**

Beräknad samhällskostnad (2021)

Folkhälsomyndighetens analyser visar att förebyggande ANDTS-insatser kan ge både hälsomässiga och ekonomiska vinster.

Kursen utlovar inte en viss avkastning, men stärker förutsättningarna för tidiga och samordnade insatser som minskar risken för att kostnader flyttas till socialtjänst, vård, skola och rättsväsende.

Källa: Folkhälsomyndigheten, Samhällsekonomiska vinster av hälsofrämjande och förebyggande ANDTS-arbete.

Samma kurs – tydlig nytta per yrkesroll

Lärare

Upptäcker förändringar i närvaro, lärande och samspel samt vet vem som tar nästa steg.

Fritidspedagoger

Använder relationer och informella miljöer för tidiga, trygga samtal.

Elevhälsa

Strukturerar bedömning, dokumentation, stöd och samordning.

Socialarbetare

Knyter tidiga insatser och samverkan till den nya socialtjänstlagens kunskaps- och preventionskrav.

Tre införandesteg:

1. Knyt modulerna till lokal policy, handlingsplan och kontaktvägar.
2. Tildela i K3 och komplettera med kunskapstest och certifiering.
3. Följ upp genomförande och använd lärdomarna i ordinarie kvalitets- och samverkansarbete.

Från kunskap till tidig handling

Gemensam, aktuell och uppföljningsbar ANDTS-kompetens för dem som möter unga varje dag.

